

**Predmet C-301/23****Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98.  
stavka 1. Poslovnika Suda****Datum podnošenja:**

10. svibnja 2023.

**Sud koji je uputio zahtjev:**

Sąd Okręgowy w Warszawie (Poljska)

**Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:**

16. siječnja 2023.

**Tužitelj:**

AJ

**Tuženik:**

Bank BPH S.A.

**Predmet glavnog postupka**

Ništavost ugovora – Nepoštene ugovorne odredbe – Neobvezivanje potrošača nekim ugovornim odredbama – Obveza suda u pogledu obavještanja potrošača o pravnim posljedicama utvrđivanja ništavosti ugovora

**Predmet i pravna osnova prethodnih pitanja**

Tumačenje prava Unije, osobito članka 3. stavka 1., članka 4. stavka 2., članka 5., članka 6. stavka 1., članka 7. stavka 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ te načela djelotvornosti, ekvivalentnosti; članak 267. UFEU-a.

**Prethodna pitanja**

1. Treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima [odredbama] u potrošačkim ugovorima te načelo djelotvornosti tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnih odredbi prema kojem potrošač ne može djelotvorno podnijeti sudu zahtjev za utvrđenje da ugovor koji je sklopio sadržava odredbe koje ga ne obvezuju ili da je taj ugovor u cijelosti ništav?

2. Treba li članak 4. stavak 2. i članak 5. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima [odredbama] u potrošačkim ugovorima tumačiti na način da je zahtjev prema kojem ugovorna odredba mora biti jasno i razumljivo sastavljena ispunjen u odnosu na ugovor o kreditu povezan sa stranom valutom, kada je banka korisniku kredita predočila:

povijesni grafikon tečaja te strane valute u odnosu na nacionalnu valutu koji prikazuje da se tijekom nekoliko godina taj tečaj promijenio za nekoliko desetaka posto,

simulaciju koja prikazuje utjecaj povećanja tečaja strane valute za nekoliko desetaka posto na iznos obroka kredita?

3. Treba li članak 4. stavak 2. i članak 5. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima [odredbama] u potrošačkim ugovorima tumačiti na način da zahtjev prema kojem ugovorna odredba mora biti jasno i razumljivo sastavljena treba ocjenjivati u odnosu na model prosječnog potrošača ili treba uzeti u obzir pojedinačnu situaciju i obilježja potrošača na dan sklapanja ugovora, uključujući osobito njegovo znanje, obrazovanje i iskustvo?

4. Treba li članak 3. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima [odredbama] u potrošačkim ugovorima tumačiti na način da je ugovorna odredba kojom se predviđa da iznos marže koju primjenjuje banka čini aritmetički prosjek marži koje primjenjuje nekoliko drugih konkretno navedenih poslovnih banaka u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri i na štetu potrošača dovodi do znatnije neravnoteže u pravima i obvezama stranaka koje proizlaze iz ugovora?

5. Treba li članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima [odredbama] u potrošačkim ugovorima te načelo djelotvornosti tumačiti na način da im se protivi sudsko tumačenje nacionalnih odredbi prema kojem nacionalni sud može utvrditi da potrošača ne obvezuje samo nepošteni element ugovorne odredbe (kojim se predviđa izmjena srednjeg tečaja Poljske narodne banke maržnim rasponom) koji ne čini zasebnu ugovornu obvezu, ali obvezuje ga preostali dio te ugovorne odredbe?

6. Treba li članak 6. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima [odredbama] u potrošačkim ugovorima tumačiti na način da obveza nacionalnog suda da obavijesti potrošača o pravnim posljedicama do kojih može doći zbog poništenja ugovora obuhvaća samo restitucijske zahtjeve koji proizlaze iz ništavosti ugovora ili sve hipotetske pravne posljedice (čak i one dvojbene, sporne ili malo vjerojatne) koje mogu proizaći iz ništavosti ugovora?

### **Navedene odredbe prava Zajednice**

Ugovor o funkcioniranju Europske unije: članak 169. stavak 1.

Povelja Europske unije o temeljnim pravima: članak 38.

Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima [odredbama] u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.): članak 3. stavak 1., članak 4. stavak 2., članak 5., članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1.

### **Navedene odredbe nacionalnog prava**

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Građanski zakonik od 23. travnja 1964.) (Dz.U. br. 16., poz. 93., kako je izmijenjen), u daljnjem tekstu: Građanski zakonik

Pravna radnja koja nije zakonita ili je usmjerena na zaobilaženje zakona ništava je, osim ako se relevantnom odredbom predviđa drukčiji učinak, osobito onaj da se umjesto ništavih odredbi pravne radnje uključuju odgovarajuće zakonske odredbe (članak 58. stavak 1.).

Odredbe potrošačkog ugovora koje nisu pojedinačno ugovorene nisu obvezujuće za potrošača ako mu daju prava i obveze na način koji nije u skladu s dobrim običajima i koji grubo narušava njegove interese (nedopuštene ugovorne odredbe). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne odredbe kojima se uređuju glavna davanja stranaka, među kojima su cijena ili naknada, ako su sastavljene na nedvosmislen način (članak 385.<sup>1</sup> stavak 1.).

Ako neka ugovorna odredba prema stavku 1. nije obvezujuća za potrošača, u preostalom dijelu ugovor ostaje obvezujući za stranke (članak 385.<sup>1</sup> stavak 2.).

Ocjena usklađenosti ugovorne odredbe s dobrim običajima provodi se prema stanju u trenutku sklapanja ugovora, vodeći računa o njegovu sadržaju i okolnostima njegova sklapanja te uzimajući u obzir ostale ugovore povezane s ugovorom koji sadržava odredbu koja je predmet ocjene (članak 385.<sup>2</sup>).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Zakon od 17. studenoga 1964. – Zakonik o građanskom postupku) (Dz.U. iz 2021., poz. 1805., kako je izmijenjen), u daljnjem tekstu: Zakonik o građanskom postupku

Tužitelj pred sudom može podnijeti zahtjev za utvrđivanje postojanja ili nepostojanja pravnog odnosa ili prava ako ima pravni interes (članak 189.).

Sud ne može donijeti odluku o predmetu koji nije obuhvaćen zahtjevom niti odlučivati izvan granica zahtjeva (članak 321. stavak 1.).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Zakon o bankarstvu od 29. kolovoza 1997.) (Dz.U. br. 140., poz. 939., kako je izmijenjen)

Ugovorom o kreditu banka se obvezuje da će korisniku kredita staviti na raspolaganje na razdoblje utvrđeno u ugovoru iznos novčanih sredstava namijenjen utvrđenom cilju, a korisnik kredita obvezuje se da će ga koristiti pod uvjetima određenima ugovorom, da će iznos iskorištenog kredita vratiti s kamatama u navedenim rokovima otplate i platiti proviziju za odobreni kredit (članak 69. stavak 1. u verziji koja je bila na snazi 1. listopada 2009.).

Ugovor o kreditu mora se sklopiti u pisanom obliku te se u njemu osobito utvrđuju: 1. ugovorne stranke, 2. iznos i valuta kredita, 3. svrha dodjele kredita, 4. načini i rok otplate kredita, 5. iznos kamatne stope i uvjeti njezine promjene, 6. način osiguranja otplate kredita, 7. opseg ovlasti banke u pogledu nadzora korištenja i otplate kredita, 8. rokovi i način stavljanja na raspolaganje novčanih sredstava korisniku kredita, 9. iznos provizije, ako je predviđena ugovorom, 10. uvjeti za izvršavanje izmjena i raskid ugovora (članak 69. stavak 2. u verziji koja je bila na snazi 1. listopada 2009.).

### **Sažeti prikaz činjeničnog stanja i postupka**

- 1 Ugovor o kreditu na temelju kojeg je tuženikov pravni prednik (u daljnjem tekstu: banka) dodijelio tužitelju kredit u iznosu od 535 899,23 poljska zlota indeksiran u švicarskim francima za financiranje kupnje stana sklopljen je 2009. U skladu s ugovorom, na kredit se primjenjivala promjenjiva kamatna stopa koja predstavlja zbroj stope LIBOR CHF 3M i fiksne bankovne marže. Na temelju članka 1. stavka 1. treće rečenice ugovora, na dan isplate iznos kredita bio je izražen u valuti u kojoj je kredit indeksiran na temelju kupovnog tečaja te strane valute, navedenog na tečajnoj listi za kupovne/prodajne tečajeve za hipotekarne kredite koje odobrava banka (u daljnjem tekstu: tečajna lista banke), a zatim se iznos valute dnevno preračunavao u poljske zlote na temelju prodajnog tečaja valute u kojoj je indeksiran kredit, navedenog na tečajnoj listi banke (članak 1. stavak 1. treća rečenica). U skladu s člankom 6. stavkom 3. ugovora, kada je kredit indeksiran u stranoj valuti, promjena tog tečaja utjecat će na iznos obroka i saldo zaduženja po kreditu, pri čemu saldo zaduženja može premašiti vrijednost nekretnine, a taj rizik snosi korisnik kredita.
- 2 Svaki iznos isplaćen u poljskim zlotima preračunava se u valutu u kojoj je indeksiran kredit na temelju kupovnog tečaja navedenog na tečajnoj listi banke koji je na snazi na dan kada banka izvrši isplatu (članak 7. stavak 2. treća rečenica).
- 3 Korisnik kredita izjavio je da je upoznat s rizikom povezanim s kreditima indeksiranim u stranoj valuti koji proizlazi iz promjene tečaja strane valute u kojoj je indeksiran kredit u odnosu na poljske zlote. Osim toga, izjavio je da je obaviješten da će u slučaju povećanja tečaja valute indeksacije u odnosu na poljski zlot doći do odgovarajućeg povećanja njegova zaduženja u poljskim zlotima prema banci na ime uzetog kredita i povećanja iznosa obroka kredita izraženog u poljskim zlotima, što može dovesti do toga da uspostavljeno pravno osiguranje

postane nedostatno i da se sposobnost korisnika kredita da servisira kredit pogorša (članak 11. stavak 5.). Također je izjavio da je upoznat s utjecajem promjena razlike između prodajnog i kupovnog tečaja valute indeksacije kredita na iznos salda i obroka kredita te razinom tereta njegove otplate u slučaju kredita čija se isplata ili otplata temelji na takvim tečajevima (članak 11. stavak 6.).

- 4 Za obračunavanje transakcija isplata i otplata kreditâ odgovarajuće se primjenjuju kupovni/prodajni tečajevi za hipotekarne kredite koje je odobrila banka za valute iz ponude banke koji su na snazi na dan izvršenja transakcije (članak 17. stavak 1.). Kupovni (prodajni) tečajevi utvrđuju se kao srednji tečajevi poljskog zlota za određenu valutu, objavljeni na tečajnoj listi za srednji tečaj Poljske narodne banke umanjen za kupovnu maržu (u slučaju prodajnog tečaja uvećan za prodajnu maržu) utvrđenu bankinom odlukom (članak 17. stavci 2. i 3.). Za izračun kupovnih/prodajnih tečajeva za hipotekarne kredite koje odobrava banka primjenjuje se tečaj poljskog zlota za određenu valutu objavljen na tečajnoj listi za srednji tečaj na internetskoj stranici Poljske narodne banke na prethodni radni dan usklađen za kupovnu/prodajnu bankovnu maržu (članak 17. stavak 4.). Kupovna i prodajna marža iz stavaka 2. i 3. utvrđuju se jednom mjesečno odlukom banke. Izračun tih marži temelji se na izračunavanju razlike između srednjih tečajeva poljskog zlota u odnosu na određene valute objavljenih na tečajnoj listi za srednji tečaj Poljske narodne banke na prethodni radni dan mjeseca koji prethodi razdoblju u kojem su bile na snazi izračunate marže i aritmetičkog prosjeka prodajnih/kupovnih tečajeva primijenjenih na maloprodajne transakcije pet banaka na posljedni radni dan mjeseca koji prethodi razdoblju u kojem su bile na snazi izračunate marže.
- 5 Prije nego što je potpisao ugovor o kreditu, tužitelj je potpisao izjavu u kojoj je navedeno da se upoznao s povijesnim grafikovima i simulacijama banke koji su prikazivali tečajeve američkog dolara, eura i švicarskog franka u odnosu na poljski zlot za razdoblje od 2. lipnja 2003. do 21. svibnja 2009.
- 6 Tužitelj je 2009. imao pravno obrazovanje (sa specijalizacijom iz bankarskog prava) i tri je godine radio u Poljskoj narodnoj banci (poljska središnja banka koja ne odobrava kredite fizičkim osobama), ali njegove zadaće nisu bile povezane s tečajnim rizikom.
- 7 Sud je upoznao tužitelja s tim da ništavost ugovora znači da će morati banci vratiti protuvrijednost glavnice kredita i da ga banka može tužiti za plaćanje naknade za izvanugovorno korištenje te glavnice, nakon čega je tužitelj naveo da se slaže s proglašenjem ništavosti ugovora o kreditu.
- 8 Tužitelj je u tužbi zahtijevao da se utvrdi da je ugovor o hipotekarnom kreditu od 24. rujna 2009. koji su sklopile stranke ništav. U slučaju da sud ne prihvati taj zahtjev, zahtijevao je da se utvrdi da su odredbe iz članka 1. stavka 1., članka 7. stavka 2. i članka 17. stavaka 1. do 7. tog ugovora nedopuštene ugovorne odredbe i kao takve ne obvezuju tužitelja.

### Glavni argumenti stranaka iz glavnog postupka

- 9 Tužitelj je u obrazloženju svojeg zahtjeva tvrdio da su navedene ugovorne odredbe nepoštene te ga stoga ne obvezuju. Tim se odredbama utvrđuje glavni predmet ugovora, a ugovor se bez njih ne može izvršiti te je stoga taj ugovor ništav. U odgovoru na tužbu tuženik je zahtijevao da se tužba odbije i naveo da ugovor nije ništav i ne sadržava nepoštene ugovorne odredbe.

### Sažeti prikaz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

- 10 Kad je riječ o prvom pitanju, zahtjevi za utvrđivanje ništavosti ugovora ili neobvezivanja pojedinačnim ugovornim odredbama smatrali su se oblikom zahtjeva za utvrđivanje nepostojanja pravnog odnosa iz članka 189. Zakonika o građanskom postupku. Ta se praksa oslanjala na dosadašnju sudsku praksu Sāda Najwyższyjeg (Vrhovni sud, Poljska) koji je dopuštao ne samo tužbu za utvrđivanje ništavosti ugovora (presuda Sāda Najwyższyjeg (Vrhovni sud) od 24. svibnja 1995., I CRN 61/95), nego i tužbu za utvrđivanje ništavosti jednostranog pravnog posla (odluka Vijeća sedam sudaca Sāda Najwyższyjeg (Vrhovni sud) s učinkom pravnog načela od 30. prosinca 1968., III CZP 103/68) i tužbu za utvrđivanje „činjenice slične zakonodavnom aktu ako je u biti usmjerena na utvrđivanje prava ili pravnog odnosa” koje se svodi na utvrđivanje toga oblikuju li pojedinačne ugovorne odredbe sadržaj pravnog odnosa između stranaka tog ugovora (presuda Sāda Najwyższyjeg (Vrhovni sud) od 25. lipnja 1998., III CKN 563/97). U smislu alternativnog stajališta Sāda Najwyższyjeg (Vrhovni sud) (presuda od 6. studenoga 2015., II CSK 56/15), člankom 189. Zakonika o građanskom postupku dopušta se podnošenje zahtjeva za utvrđivanje postojanja ili nepostojanja pravnog odnosa ili prava, a to područje ne obuhvaća zahtjev za utvrđivanje ništavosti ugovora, međutim, ništavost ugovora dovodi do nepostojanja pravnog odnosa koji bi trebao proizlaziti iz tog ugovora. Zahtjev za utvrđivanje ništavosti ugovora stoga je pojednostavnjenje koje izjednačava pravni događaj koji bi trebao biti izvor pravnog odnosa s tim odnosom i stoga taj zahtjev treba tumačiti kao zahtjev koji se odnosi na utvrđivanje nepostojanja pravnog odnosa koji bi trebao proizlaziti iz ugovora.
- 11 Međutim, dotadašnji način tumačenja članka 189. Zakonika o građanskom postupku ograničen je presudom Sāda Najwyższyjeg (Vrhovni sud) od 1. lipnja 2022., II CSKP 364/22, u kojoj je Sąd Najwyższy (Vrhovni sud) presudio da zahtjev za utvrđivanje da tužitelja ne obvezuju pojedinačne ugovorne odredbe ne ispunjava uvjet „točne naznake kakav oblik, prema tužbenom zahtjevu, treba imati pravni odnos koji treba zaštititi”. Naposljetku, Sąd Najwyższy (Vrhovni sud) utvrdio je da je „nemoguće zamisliti da bi presuda suda kojom se prihvaća tužba uz navođenje da tužitelje ne obvezuju osobito detaljno navedene ugovorne odredbe mogla otkloniti nesigurnost u pogledu postojanja ili nepostojanja pravnog odnosa”. Nedostatke tužbe ne može otkloniti sud koji je obvezan sadržajem tužbenog zahtjeva (članak 321. stavak 1. Zakonika o građanskom postupku) te stoga može tužbu u cijelosti ili djelomično prihvatiti ili odbiti, ali ne može odlučiti

o drugom zahtjevu, osim o onom navedenom u tužbi. Sąd Najwyższy (Vrhovni sud) u toj je presudi utvrdio da se člankom 189. Zakonika o građanskom postupku ne dopušta i djelotvorno podnošenje tužbe za utvrđivanje ništavosti ugovora. Nadalje, prema mišljenju Sada Najwyższyjeg (Vrhovni sud), „okvir utvrđen člankom 189. Zakonika o građanskom postupku ne obuhvaća zahtjev za utvrđivanje činjenica koje su se dogodile u prošlosti kao što su sklapanje ugovora, nesklapanje ugovora, ništavost ugovora”. Slijedom toga, Sąd Najwyższy (Vrhovni sud) utvrdio je da se člankom 189. Zakonika o građanskom postupku isključuje mogućnost zahtjeva za utvrđivanje ništavosti ugovora. Osim toga, Sąd Najwyższy (Vrhovni sud) isključio je mogućnost, koja je dopuštena u presudi Sada Najwyższyjeg (Vrhovni sud) od 6. studenoga 2015., II CSK 56/15, da sud utvrdi nepostojanje pravnog odnosa koji proizlazi iz ugovora u situaciji u kojoj tužitelj zahtijeva utvrđivanje ništavosti ugovora. Prihvaćanje tog tumačenja članka 189. Zakonika o građanskom postupku znači da se ne može zahtijevati utvrđivanje ništavosti ugovora ili neobvezivanja pojedinačnim ugovornim odredbama, nego samo utvrđivanje nepostojanja nastalog pravnog odnosa ili utvrđivanje postojanja odnosa čiji je sadržaj strogo definiran. Slijedom toga, trebalo bi utvrditi da je tužbeni zahtjev u ovom predmetu nepravilno formuliran i treba ga odbiti.

- 12 U pogledu usklađenosti navedenog tumačenja s člankom 6. stavkom 1. i člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13 te načelom djelotvornosti (zahtjev za utvrđivanje ništavosti ugovora obuhvaćen je tom direktivom jer ništavost ugovora navodno proizlazi iz toga da ugovor sadržava nepoštene ugovorne odredbe) sud koji je uputio zahtjev navodi kako se čini da isključivanje mogućnosti upućivanja nacionalnim sudovima tužbe za utvrđivanje ništavosti ugovora ili neobvezivanja konkretnim ugovornim odredbama predstavlja značajno ograničavanje prava potrošača zaštićenih tom direktivom. Međutim, s druge strane, prava tih potrošača ne zanemaruju se u potpunosti, s obzirom na to da se člankom 189. Zakonika o građanskom postupku nedvojbeno omogućuje podnošenje zahtjeva za utvrđivanje nepostojanja pravnog odnosa koji proizlazi iz ugovora. Međutim, do dvojbi dovodi stajalište da je isključeno to da nacionalni sud u presudi utvrdi da ne postoji pravni odnos koji proizlazi iz ugovora u situaciji u kojoj tužba sadržava „samo” zahtjev za utvrđivanje ništavosti ugovora zbog toga što je sud obvezan sadržajem tužbenog zahtjeva (članak 321. stavak 1. Zakonika o građanskom postupku). Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, prihvaćanje tako ograničavajućeg stajališta može potrošačima otežati ostvarivanje prava koja proizlaze iz Direktive 93/13, što smanjuje djelotvornost zaštite zajamčene tom direktivom.
- 13 Kad je riječ o drugom pitanju, Sud Europske unije u presudi u predmetu Andrić u utvrdio je da „zajmoprimac mora biti jasno obaviješten o činjenici da se, sklapajući ugovor o zajmu u stranoj valuti, izlaže određenom tečajnom riziku koji će gospodarski teško moći snositi u slučaju pada vrijednosti valute u kojoj ostvaruje svoj dohodak. S druge strane, pružatelj usluga, u ovom slučaju kreditna institucija, mora izložiti moguće promjene deviznog tečaja i rizike svojstvene uzimanju zajma u stranoj valuti, osobito ako potrošač koji je zajmoprimac ne

ostvaruje svoj dohodak u toj valuti.” (presuda od 20. rujna 2017., C-186/16, t. 49. i 50.).

- 14 Nadalje, Sud je u presudi u predmetu BNP Paribas Personal Finance pojasnio da, „kako bi se poštovao zahtjev transparentnosti, informacije koje priopćava prodavatelj robe ili pružatelj usluge moraju moći omogućiti prosječnom potrošaču, koji je uobičajeno obaviješten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, da može shvatiti ne samo da, s obzirom na promjene deviznog tečaja, kretanje pariteta između valute obračuna i valute plaćanja može dovesti do nepovoljnih posljedica u pogledu njegovih financijskih obveza, nego i da razumije, prilikom sklapanja zajma izraženog u stranoj valuti, stvarni rizik kojem se izlaže tijekom cijelog trajanja ugovora, u slučaju znatne deprecijacije valute u kojoj prima svoje prihode u odnosu na valutu obračuna. U tom kontekstu valja pojasniti da brojčano izražene simulacije, [...], mogu biti koristan element informacija ako se temelje na dostatnim i točnim podacima i ako sadržavaju objektivne ocjene koje se potrošaču priopćavaju jasno i razumljivo. Samo u tim uvjetima takve simulacije mogu omogućiti prodavatelju robe ili pružatelju usluga da se pažnju tog potrošača privuče na rizik potencijalno znatnih negativnih ekonomskih posljedica ugovornih odredbi. Međutim, [...] brojčano izražene simulacije moraju doprinijeti tome da taj potrošač razumije dugoročni stvarni opseg rizika povezan s mogućim promjenama deviznog tečaja i time rizike svojstvene sklapanju ugovora o zajmu izraženom u stranoj valuti. Tako u okviru ugovora o zajmu izraženom u stranoj valuti kojim se potrošač izlaže valutnom riziku priopćenje prodavatelja robe ili pružatelja usluga informacija potrošaču, čak i brojnih, ne ispunjava zahtjev transparentnosti ako se te informacije temelje na pretpostavci da će paritet između valute obračuna i valute plaćanja ostati stabilan tijekom cijelog trajanja ugovora. Tomu je osobito tako kada prodavatelj robe ili pružatelj usluge potrošača nije upozorio na gospodarski kontekst koji može imati posljedice na promjene deviznog tečaja, tako da potrošač nije stavljen u položaj u kojem može konkretno razumjeti potencijalno ozbiljne posljedice koje na njegovu financijsku situaciju mogu proizaći iz sklapanja zajma u stranoj valuti. Kao drugo, među relevantnim elementima u svrhu ocjene navedene u točki 67. ove presude jest i jezik kojim se koristi financijska ustanova u predugovornim i ugovornim dokumentima. Osobito nepostojanje izraza ili pojašnjenja kojima se zajmoprimac izričito upozorava na postojanje posebnih rizika povezanih s ugovorima o zajmu izraženima u stranoj valuti može potvrditi da zahtjev transparentnosti, kako osobito proizlazi iz članka 4. stavka 2. Direktive 93/13, nije ispunjen” (presuda Suda od 10. lipnja 2021., C-776/19 do C-782/19, t. 72. do 75.).
- 15 Naposljetku, u rješenju od 6. prosinca 2021. Sud Europske unije naveo je da, „s obzirom na obvezu informiranja koju ima prodavatelj robe ili pružatelj usluga, izjava potrošača da je on u potpunosti svjestan potencijalnih rizika koji proizlaze iz ugovaranja zajma izraženog u stranoj valuti ne može sama po sebi utjecati u svrhu ocjene je li taj prodavatelj robe ili pružatelj usluga ispunio navedeni zahtjev transparentnosti. [...] zahtjev transparentnosti odredbi ugovora o zajmu izraženog u stranoj valuti, koje zajmoprimca izlažu valutnom riziku, ispunjen je samo ako je prodavatelj robe ili pružatelj usluga potonjem pružio točne i dostatne informacije

o valutnom riziku, koje prosječnom potrošaču, koji je prosječno obaviješten i postupa s uobičajenom pažnjom i oprežnošću, omogućuju da ocijeni rizik od negativnih, potencijalno znatnih, ekonomskih posljedica takvih odredbi na svoje financijske obveze tijekom cjelokupnog trajanja tog ugovora. U tom pogledu okolnost da potrošač izjavljuje da je potpuno svjestan potencijalnih rizika koji proizlaze iz sklapanja navedenog ugovora sama po sebi nema utjecaja u svrhu ocjene je li prodavatelj robe ili pružatelj usluga ispunio navedeni zahtjev transparentnosti” (rješenje Suda od 6. prosinca 2021., C-670/20, ERSTE Bank Hungary, t. 32. i 34.).

- 16 S obzirom na navedenu sudsku praksu, sud koji je uputio zahtjev pita koje su to točno informacije koje priopćava banka dostatne kako bi se utvrdilo da je taj zajmoprimac prilikom sklapanja ugovora o kreditu u stranoj valuti jasno obaviješten o tečajnom riziku koji će gospodarski teško moći snositi u slučaju pada vrijednosti valute u kojoj ostvaruje svoj dohodak (u smislu navedenom u točki 49. presude Suda od 20. rujna 2017., [C-186/16], Andrić i drugi) i koje to točno informacije treba smatrati „dostatnima i točnima” u tom kontekstu (u smislu točke 78. presude Suda od 10. lipnja 2021., C-776/19 do C-782/19, BNP Paribas Personal Finance). Iz navedenih odluka Suda proizlazi da te kriterije ne ispunjava pružanje općenitih informacija o postojanju tečajnog rizika povezanog sa sklopljenim ugovorom ni brojčano izražene simulacije koje se temelje na pretpostavci da će tečaj strane valute biti stabilan. Konkretno, u okolnostima predmeta C-776/19 do C-782/19 zajmoprimcima su predstavljene brojčano izražene simulacije koje se temelje na promjeni tečaja valute u granicama od oko 10 %, odnosno od 1,43 do 1,59 eura/švicarskih franaka (vidjeti presudu Suda od 10. lipnja 2021., C-776/19 do C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, t. 12.).
- 17 Iako se u okolnostima predmeta C-670/20 zajmoprimcima skrenula pozornost na to da eventualne promjene pariteta između mađarske forinte i švicarskog franka mogu dovesti do dodatnog troška za zajmoprimca, čija se stvarna pojava ni iznos ne mogu predvidjeti, nije im priopćena nikakva konkretna informacija u pogledu potencijalno neograničenog povećanja mjesečnih obroka otplate koje može prouzročiti znatna promjena deviznih tečaja jer su se informacije koje su im pružene temeljile na pretpostavci da navedeni paritet ostaje stabilan (vidjeti presudu Suda od 6. prosinca 2021., C-670/20, ERSTE Bank Hungary, t. 26.). U okolnostima ovog predmeta, informacije pružene korisniku kredita imale su širi opseg. Prije potpisivanja ugovora 3. kolovoza 2009. tužitelj je potpisao izjavu da se upoznao s grafikonima i simulacijama koje mu je predložila banka. Grafikon tečaja švicarskog franka/poljskog zlota prikazivao je da se taj tečaj u razdoblju od 2003. do 2009. prvo smanjio s 3 poljska zlota na 2 poljska zlota, nakon čega se povećao na 3,4 poljska zlota. S druge strane, simulacija je pretpostavila scenarij povećanja obroka kredita s 2494 poljska zlota na 4067 poljskih zlota. [omissis] [B]anka je korisniku kredita pružila informaciju da je tečaj švicarskog franka/poljskog zlota u prošlosti znatno varirao i iznijela mu moguće posljedice znatnog povećanja tog tečaja. Međutim, tijekom izvršavanja ugovora pokazalo se da tečaj švicarskog franka/poljskog zlota podliježe još većim promjenama, odnosno taj se tečaj zapravo povećao za 84 %, međutim, povećanje za tu

vrijednost dogodilo se nakon 13 godina izvršavanja ugovora, a simulacija koju je iznijela banka prikazivala je povećanje tečaja švicarskog franka/poljskog zlota za 63 % tijekom šest mjeseci.

- 18 Kad je riječ o trećem pitanju, sud koji je uputio zahtjev također pita na koji način treba tumačiti zahtjev izvršavanja bankine obveze pružanja informacija „prosječnom potrošaču, koji je prosječno obaviješten i postupa s uobičajenom pažnjom i oprežnošću” o kojem je riječ u točkama 64., 72. i 78. presude Suda od 10. lipnja 2021., C-776/19 do C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, točkama 43., 51. i 57. presude Suda od 10. lipnja 2021., C-69/19, BNP Paribas Personal Finance i točkama 23., 25. i 30. rješenja Suda od 6. prosinca 2021., C-670/20, ERSTE Bank Hungary). Naime, problem se svodi na to treba li se opseg traženih informacija odnositi na apstraktni model „prosječnog potrošača” ili treba uzeti u obzir i pojedinačnu situaciju potrošača, uključujući njegovo znanje i iskustvo.
- 19 Prihvaćanje apstraktnog modela potrošača značilo bi da opseg informacija koje pruža banka u pogledu određenog ugovora mora biti uvijek isti, neovisno o tome kakav točno potrošač sklapa taj ugovor. Nedostatak takvog stajališta jest to da se dopuštaju situacije u kojima banka snosi negativne posljedice nepružanja informacija potrošaču koji je već ranije imao te informacije s obzirom na svoje znanje i iskustvo. Moguća je i suprotna situacija, odnosno da banka ne snosi nikakve negativne posljedice u situaciji u kojoj je pružila informacije koje bi bile dostatne za „prosječnog potrošača, koji je prosječno obaviješten i postupa s uobičajenom pažnjom i oprežnošću”, ali za konkretnog potrošača pokazale su se nedostatnima s obzirom na nedostatak znanja ili iskustva ili čak ograničene perceptivne sposobnosti koje proizlaze iz zdravstvenog stanja ili invalidnosti.
- 20 S druge strane, prihvaćanje stajališta koje uzima u obzir pojedinačna obilježja potrošača podrazumijeva prilagodbu sadržaja i oblika informacija koje se pružaju konkretnoj osobi. Prednost tog stajališta jest činjenica da jamči stvarno prilagođavanje obveza pružanja informacija prodavatelja robe ili pružatelja usluga stvarnim potrebama potrošača u tom pogledu i stoga se u većoj mjeri ostvaruju ciljevi Direktive 93/13, kao i članka 169. stavka 1. Ugovora o funkcioniranju Europske unije. Međutim, njegovo ostvarivanje u praksi može biti otežano. Naime, prodavatelj robe ili pružatelj usluga može naići na znatne poteškoće u pogledu toga na koji način utvrditi opseg informacija koje treba pružiti konkretnoj osobi. Prethodno navedeno od ključne je važnosti sa stajališta činjeničnog stanja u ovom predmetu. Činjenica je da se tužitelj u svojem poslu nije bavio ugovorima o kreditu ni pitanjima povezanim s tečajnim rizikom, ali tužiteljevo znanje u području prava, financija i bankarstva nedvojbeno je bilo veće od prosječnog.
- 21 Kad je riječ o četvrtom pitanju, predmetni je ugovor kao ugovor o kreditu indeksiran u švicarskim francima sadržavao odredbe kojima se predviđa na koji način banka konvertira poljske zlote u švicarske franke i švicarske franke u poljske zlote (takozvane klauzule o konverziji). Potreba uključivanja tih klauzula proizlazi iz toga da se iznos kredita izražen u poljskim zlotima konvertirao u

švicarske franke, a na sličan su se način pojedinačni obroci kredita koji se plaćaju u poljskim zlotima konvertirali u švicarske franke te je za obje vrste konverzija trebalo koristiti određeni tečaj švicarskog franka/poljskog zlota.

- 22 Struktura predmetnog ugovora o kreditu načelno je slična ugovoru iste banke od 8. travnja 2008. na koji se odnosila presuda Suda od 29. travnja 2021., C-19/20. Iz točke [27]. te presude proizlazi da je Sąd Okręgowy w Gdańsku (Okrugni sud u Gdańsku, Poljska) odredbe ugovora od 8. travnja 2008. smatrao nepoštenima jer omogućavaju društvu Bank BPH da naplaćuje maržu na transakcije kupnje i prodaje strane valute. Budući da metoda utvrđivanja te marže nije pojašnjena u prvotnom ugovoru o kreditu, sud koji je uputio zahtjev iz toga je zaključio da navedena marža stvara znatnu neravnotežu na štetu potrošača. Međutim, sadržaj tih dvaju ugovora razlikuje se u jednom detalju. U ugovoru na koji se odnosio predmet C-19/20 uopće nije određen način utvrđivanja iznosa bankovne marže. S druge strane, u ugovoru iz 2009. način utvrđivanja iznosa bankovne marže uređen je u članku 17. stavku 4. ugovora kojim se predviđalo da ta marža predstavlja aritmetički prosjek prodajnih/kupovnih tečajeva primijenjenih na maloprodajne transakcije pet banaka na posljednji radni dan mjeseca koji prethodi razdoblju u kojem su bile na snazi izračunane marže. Sud koji je uputio zahtjev pita može li se navedena ugovorna odredba proglasiti nepoštenom u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13. Sud koji je uputio zahtjev pritom uzima u obzir da se, prema ustaljenoj sudskoj praksi, nadležnost Suda odnosi na tumačenje kriterija koje nacionalni sud može ili mora primijeniti prilikom ispitivanja neke ugovorne odredbe u odnosu na odredbe te direktive i osobito prilikom ispitivanja moguće nepoštenosti neke ugovorne odredbe u smislu članka 3. stavka 1. te direktive s obzirom na to da je na tom sucu da donese odluku o konkretnoj kvalifikaciji određene ugovorne odredbe ovisno o okolnostima koje su svojstvene predmetnom slučaju. Iz toga proizlazi da se Sud mora ograničiti na davanje sudu koji je uputio zahtjev smjernica o kojima on mora voditi računa radi ocjenjivanja nepoštenosti predmetne odredbe (vidjeti presudu Suda od 10. lipnja 2021., C-776/19 do C-782/19, BNP Paribas Personal Finance, t. 92.). Sud koji je uputio zahtjev stoga traži od Suda takve smjernice.
- 23 Konkretno, sud koji je uputio zahtjev razmatra je li opravdana ocjena da je navedeni način određivanja bankovne marže precizan, s obzirom da se navodi (kao u članku 17. stavku 4. ugovora iz 2009.) na koji se način izračunava ta marža. Osim toga, čini se da takav način sastavljanja metodologije marže eliminira bilo kakvu bankinu slobodu i odlučivanje u tom pogledu. Naime, pet banaka navedenih u članku 17. stavku 4. ugovora bilo je pet najvećih poslovnih banaka u Poljskoj 2009., a iz nijednog dokaza izvedenog u predmetu ne proizlazi da bi banka GE Money Bank S.A. mogla utjecati na odluke bilo kojih od tih banaka ili da je s bilo kojom od njih povezana putem kapitala ili osoblja. Međutim, s druge se strane ne može isključiti mogućnost da je navedenih pet banaka moglo međusobno dogovarati iznos primjenjivanih tečaja stranih valuta ili također utvrđivati te tečajeve u iznosima koji bi bili nepovoljni za potrošače.

- 24 Kad je riječ o petom pitanju, Sud je u presudi od 26. ožujka 2019. utvrdio da se člancima 6. i 7. Direktive 93/13 protivi to da se odredbu o prijevremenom dospelju ugovora o hipotekarnom zajmu za koju se utvrdi da je nepoštena djelomično održi na snazi, uklanjanjem elemenata koji je čine nepoštenom, kada bi takvo uklanjanje dovelo do revizije sadržaja takve odredbe utječući na njezinu bit (presuda Suda od 26. ožujka 2019., C-70/17 i C-179/17, Bankia, t. 64.). Sud Europske unije potvrdio je to stajalište u presudi od 29. travnja 2021. i naveo da [s]amo ako je element odredbe o indeksaciji hipotekarnog kredita o kojem je riječ u glavnom postupku, koji se odnosi na maržu Banka BPH, bio ugovorna obveza različita od drugih ugovornih odredaba, koja može biti predmet pojedinačnog ispitivanja nepoštenosti, nacionalni sud bi ga mogao ukloniti”. Zaključno, Sud je utvrdio da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 ne protivi to da nacionalni sud ukloni samo nepošteni element odredbe ugovora pod uvjetom da taj dio predstavlja zasebnu ugovornu obvezu koja može biti predmet pojedinačnog ispitivanja njezina nepoštenog karaktera te da im se protivi to da sud koji je uputio zahtjev ukloni samo nepošteni element odredbe ugovora kada bi takvo uklanjanje dovelo do izmjene sadržaja navedene odredbe utječući na njezinu bit (presuda Suda od 29. travnja 2021., C-19/20, Bank BPH, t. 70., 71. i 80.). Sud je u presudi od 8. rujna 2022. također potvrdio prethodno navedeno stajalište i naveo da ugovorna odredba kojom se predviđa zahtjev da je potrebno dobiti suglasnost banke za otplatu obroka kredita izraženog u švicarskim francima izravno u toj valuti ne predstavlja zasebnu ugovornu obvezu (vidjeti presudu Suda od 8. rujna 2022., C-80/21 do C-82/21, DBP, t. 62. do 64.).
- 25 Iz navedene sudske prakse proizlazi da je nacionalni sud dužan ocijeniti predstavljaju li zasebnu ugovornu obvezu dijelovi odredbi ugovora o kreditu indeksiranog u švicarskim francima kojima se predviđa da se srednji tečaj Poljske narodne banke umanjuje za kupovnu maržu ili povećava za prodajnu maržu. Prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, problem se svodi na ocjenu dijelova članka 17. stavaka 2. i 3. ugovora koji glase „umanjen za kupovnu maržu utvrđenu bankinom odlukom” (članak 17. stavak 2.) i „uvećan za prodajnu maržu utvrđenu bankinom odlukom” (članak 17. stavak 3.). Sud Europske unije u presudi je od 19. travnja 2021. utvrdio da takva ocjena ulazi u nadležnost nacionalnih sudova, ali sudska praksa poljskih sudova u pogledu te ocjene različita je.
- 26 Do najveće dvojbe u pogledu usklađenosti s ciljevima Direktive 93/13 dovodi ocjena da dijelovi ugovornih odredbi koji glase „umanjen za kupovnu maržu utvrđenu bankinom odlukom” i „uvećan za prodajnu maržu utvrđenu bankinom odlukom” predstavljaju zasebnu ugovornu obvezu koja može biti predmet pojedinačnog ispitivanja njezina nepoštenog karaktera o kojoj je riječ u točki 80. presude Suda od 29. travnja 2021., C-19/20. Naime, čini se da, s obzirom na to da navedeni dijelovi odredbi predviđaju samo izmjenu srednjeg tečaja Poljske narodne banke, to potvrđuje njihovu pomoćnu prirodu te stoga one ne postoje samostalno, odvojeno od preostalog dijela ugovornih odredbi.
- 27 Osim toga, do dvojbi dovodi ocjena toga je li rezultat preispitivanja ugovornih odredbi koji je utvrđen presudom Sąda Najwyższego (Vrhovni sud) od 1. lipnja

2022., II CSKP 364/22 u skladu s člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13 i načelom djelotvornosti. Naime, Sąd Najwyższy (Vrhovni sud) zaključio je da je ugovor o kreditu tužene banke valjan i treba ga održati na snazi uz jedinu izmjenu da se na konverziju tečaja trebaju primjenjivati srednji tečajevi Poljske narodne banke koji nisu izmijenjeni maržom tužene banke. To pak znači minimalnu intervenciju u sadržaj ugovora i bankinu obvezu povrata samo malog dijela činidbi naplaćenih korisniku kredita koje predstavljaju protuvrijednost primijenjenog valutnog prinosa. S druge strane, sud koji je uputio zahtjev pita ostvaruju li se takvim učinkom ciljevi Direktive 93/13, uključujući osobito „odvraćajući cilj” o kojem je riječ u točki 80. presude Suda od 29. travnja 2021., C-19/20. Čini se da je navedeni način tumačenja usmjeren na sličan rezultat kao i izmjena sadržaja nepoštene ugovorne odredbe, a time bi se, kao što je to naveo Sud, „doprinijelo otklanjanju preventivnog učinka na prodavatelje robe ili pružatelje usluga, koji postoji samom činjenicom neprimjene takvih nepoštenih uvjeta na potrošače (vidjeti u tom smislu prethodno navedeno rješenje u predmetu Pohotovost’, t. 41. i navedenu sudsku praksu), jer bi ti trgovci i dalje bili u iskušenju upotrijebiti spomenute uvjete, svjesni činjenice da čak i ako se ti uvjeti proglašavaju ništavima nacionalni sud svejedno može prilagoditi ugovor u mjeri u kojoj je to potrebno, na način da time zaštiti interes spomenutih trgovaca” (presuda Suda od 14. lipnja 2012., C-618/10, Banco Español de Crédito, t. 69.).

- 28 Kad je riječ o šestom pitanju, Sud Europske unije utvrdio je da je na nacionalnom sudu da u okviru nacionalnih postupovnih pravila i s obzirom na načelo pravičnosti u građanskim postupcima strankama na objektivan i precizan način navede pravne posljedice do kojih može doći zbog uklanjanja nepoštene odredbe, i to neovisno o tome zastupa li ih profesionalni punomoćnik ili ne (presuda Suda od 29. travnja 2021., C-19/20, Bank BPH, t. 97. i 99.). U tom kontekstu sud koji je uputio zahtjev traži smjernice Suda u pogledu toga kako treba tumačiti prethodno navedenu obvezu pružanja informacija o „pravnim posljedicama do kojih može doći zbog uklanjanja nepoštene odredbe”, odnosno koliko detaljne moraju biti informacije o posljedicama uklanjanja nepoštene odredbe. Poljskim se pravom uopće ne uređuje to pitanje te je stoga ono obuhvaćeno opsegom prava Unije.
- 29 U okviru osnovnih pitanja s materijalnopравnim i postupovnim posljedicama utvrđivanja ništavosti ugovora koji sadržava nepoštene ugovorne odredbe, kao što je predmetni ugovor o kreditu, mogu se navesti primjerice obveza stranaka da vrate činidbe izvršene na temelju tog ugovora (članak 405. Građanskog zakonika u vezi s člankom 410. stavkom 1. Građanskog zakonika), može se tražiti sudska indeksacija činidbi, što znači da bi se te činidbe trebale vratiti u iznosima većima od nominalnih (članak 358.<sup>1</sup> stavak 3. Građanskog zakonika). Nakon što banka pozove tužitelja na plaćanje, od njega će moći zahtijevati i plaćanje zakonskih zateznih kamata (članak 481. stavak 1. Građanskog zakonika). U slučaju da korisnik kredita ne vrati banci protuvrijednost glavnice kredita, banka ga može tužiti za plaćanje te činidbe, a u tom bi slučaju bio dužan banci vratiti i troškove postupka koje je snosila banka (članak 98. stavak 1. Zakonika o građanskom postupku) i kamate na te troškove (članak 98. stavak 11. Zakonika o građanskom postupku) (zajedno s eventualnim odvjetničkim troškovima i, u određenom

slučaju, troškovima ovršnog postupka). Osim toga, stranke tijekom postupka mogu isticati prigovore predviđene zakonom i podnositi zahtjeve, kao što su primjerice prigovor o prijeboju (članak 203.<sup>1</sup> stavak 1. Zakonika o građanskom postupku), zahtjev za plaćanje naložene činidbe u obrocima (članak 322. Zakonika o građanskom postupku) ili prigovor zadržavanja. Stranke također mogu zahtijevati naknadu za izvanugovorno korištenje kapitala. Potraživanje tražbina stranaka pred sudom nije jedini mogući način njihova ostvarivanja; stranke mogu sklopiti nagodbu (članak 917. Građanskog zakonika) uključujući sudsku nagodbu.

- 30 Potreba upoznavanja potrošača s navedenim informacijama u sudskom postupku izazvala bi ozbiljne poteškoće, a posebice bi zaprijetila dezorganizacijom postupka i mogla rezultirati nerješavanjem predmeta u razumnom roku. Osim toga, dvojbeno je bi li potrošač koji nema pravno obrazovanje doista mogao istodobno primiti i u potpunosti razumjeti tako veliku količinu informacija.
- 31 Sud koji je uputio zahtjev navodi da se u trenutačnoj praksi Sāda Okręgowog w Warszawie (Okružni sud u Varšavi) potrošačima najčešće šalje obavijest sljedećeg sadržaja: „Ugovorne odredbe koje se odnose na konverziju iznosa kredita u franke i pojedinačnih obroka u zlate nedopuštene su (nepoštene). Nakon njihova uklanjanja ugovor se više ne može izvršavati i sud će utvrditi da je ništav. To znači da će se smatrati da ugovor nikada nije bio sklopljen. U slučaju proglašenja ugovora ništavim stranke su dužne vratiti međusobne činidbe te je stoga banka dužna vratiti uplaćene obroke, a korisnik kredita dužan je vratiti isplaćenu glavnicu kredita. Osim toga, stranke mogu podnijeti prigovor zadržavanja, što znači da će korisnik kredita dobiti povrat svoje činidbe tek nakon povrata glavnice koja mu je isplaćena. Stranke također mogu podnijeti prigovor o prijeboju, u tom se slučaju vraća samo razlika između činidbi stranaka. Stranke mogu podnositi daljnje zahtjeve povezane s ništavosti ugovora. Osobito, moguća je tužba za takozvanu naknadu za korištenje glavnice. Takvi se predmeti već vode pred sudovima, ali još nije donesena pravomoćna presuda. Osim toga, Sudu Europske unije upućeno je pravno pitanje imaju li stranke pravo na takav zahtjev. Korisnik kredita može izbjeći ništavost ugovora i njezine posljedice davanjem suglasnosti na primjenu tih nedopuštenih odredbi od trenutka sklapanja ugovora. Međutim, davanje takve suglasnosti znači da će se zahtjevi podneseni u tužbi smatrati neopravdanima (korisnik kredita neće uspjeti u sporu).” Čini se da je obavijest takvog sadržaja dostatna, ali sud koji je uputio zahtjev traži od Suda smjernice u tom pogledu. Odgovor na to pitanje relevantan je za ocjenu toga je li obavijest koja se dosad pružala bila dostatna.